4 нчесыйныф (татар төркеме өчен дәрес эшкәртмәсе)

Зилә Сафина, «Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен Нурлат мәктәп-интернаты» Дәүләт бюджет гомуми белем учреждениесенең беренче квалификация категорияле татар теле һәм әдәбияты укытучысы.

Тема: Кошларым, дусларым. Гали Хуҗи “Кошлар кайта” шигыре.
Тибы: катнаш дәрес.
Максат:1.Укучыларны безнең якларда кышлаучы һәм яз көне күчеп килүче кошлар белән таныштыру; танырга өйрәтү,аларның яшәү рәвешләре белән таныштыру.
2.Кошларның корткычларны бетерүдә әһәмиятен аңлату. Кошларны саклау,аларга ярдәм кирәклегенә төшендерү.
3. Сөйләм телен үстерү. Укучыларның игътибарын коррекцияләү.
Җиһазлау: презентация,карточкалар.

Дәрес барышы:

I.Оештыру өлеше.
1. ***Дәрескә әзерлекне тикшерү.***
2. ***Уңай психологик халәт тудыру.***

Хәерле көн телик таңнар саен,
Аяз күкләр телик җиребезгә.
Кояшлы көн телик һәр кешегә,
Һәм иминлек телик җиребезгә,
Хәерле көн телик барыбызга,
Хәерле көн телик үзебезгә.
-Хәерле көн укучылар.

3. ***Кизү укучы белән әңгәмә.***
4. ***Табигатьтәге үзгәрешләр турында сөйләшү.***

-Сез нинди ел фасылларын беләсез? Хәзер елның кайсы фасылы? Табигатьтә нинди үзгәрешләр бар?
- Әйе,укучылар,бүген кышның соңгы көне. Иртәгә беренче март. Март ае елның кайсы фасылына керә? Нинди яз айларын беләсез?
-Иртәгә безнең язның беренче көне дидек. Кышны озату бәйрәме “Май чабу” бәйрәме турында ниләр беләсез?
- Ә менә татар халкының яраткан бәйрәме Нәүрүз турында ниләр беләсез?
-Әңгәмә.
-Укучылар ,әйдәгез без дә бергәләшеп язны чакырыйк әле.

-Яз,яз кил инде,
Бер елмаеп көл инде,
Карлар тизрәк эресен,

Гөрләвекләр йөгерсен,
Җырчы кошлар кайтсын,
Кырда үлән калыксын,
Елга боздан арчылсын,
Зәңгәр күкләр ачылсын.
Кояш йөрсен күк тулып,
Алтын шар кебек булып
Йә инде, яз! Кил инде!

-Менә яз да килеп җитте.Тиздән җылы якка киткән кошларыбыз кайтыр. Без аларны оялар ясап каршы алырбыз. Укучылар сезгә кошлар турында шигырь өйрәнеп килергә иде.Әйдәгез матур итеп сөйләп бирегез әле.

II. Темага кереш, ныгыту.

1.Хәзер мин сезгә бер шигырь укып китәм,игътибар белән тыңлап торыгыз әле.

Урын калмады буранга,
Кар бетеп бара урамда.
Бүген мин йоклап торганда
Диңгез иде өйалды.
Сыерчыклар килгән икән,
Эшкә керешкәннәр иртән:
Чыпчыклар калдырган чүптән
Чистарталар ояны.

-Бу шигырьдә нәрсә турында әйтелә?

-Бу шигырьнең авторы безнең якташыбыз Г. Сәгыйров. (автор турында кыскача әңгәмә).

- Димәк, без сезнең белән бүген дә кошлар турында сөйләшербез.

2.Кошлар тавышы тыңланыла.

3.Кошлар турында әңгәмә.

Укытучы сүзе: Кошлар җир йөзендә иң күп таралган тереклек иясе. Хәзер аларның бик күп төре бар.Татарстанда җәй көннәрендә 200дән артык,ә кышын 40 төрдән артык кош очратырга мөмкин.Кошлар очарга җайлашкан. Алар табигатькә зур файда китерәләр. Мәсәлән яз хәбәрен алып килүче кара каргалар авыл хуҗалыгы өчен зур файда китерәләр.Бер кара карга җәенә 8 меңгә якын бөҗәк ашый. Сыерчыкларны без яз җырчысы дип атыйбйз.Чөнки алар бик матур җырлыйлар.Бу кошлар бер көнгә 300-350 бөҗәк ашый. Тагын бер кош турында әйтеп китәсем килә, ул йомыркасын башка кош оясына салучы кош-күке.Аның да хезмәте бик зур. Ул агач яфракларын ашаучы йонлач кортларны ашап,урманны корудан саклый. Күке сәгатенә 100дән артык шундый корт ашый

икән. Димәк, күке иң күп корт ашаучы кош. Бер пар песнәк кышына миллионлаган бөҗәкне юк итә.

4. Ә хәзер, кошлар турында табышмакларга җаваплар табып кроссворд чишик. Дөрес итеп җавапларны таба алсак,кош исемнәре килеп чыгачак.Алар нинди кошлар булыр?

а) Чуар киемле урам малае борчак җыя,кырда куна. Ул нинди кош? **(Чыпчык)**
б) Гөлдер-гөлдер,гөлдер бу,кызыл тәпи кемдер бу? **(Күгәрчен)**
в) Кечкенә генә берәү,артында озын терәү**.(Саескан)**
г) Җәй шакылдый бу чүкеч,
Кыш шакылдый бу чүкеч,
Ничек чыдый бу чүкеч? **(Тукран)**
д) Соскы борын -бакылдык,
Күп сөйләшә такылдык**.(Үрдәк)**
е) Агач башында йорты,
Эчендә яши җырчы **.(Сыерчык)**

1				ч	ы	**п**	ч	ы	к
к	ү	г	ә	р	ч	**е**	н		
			с	а	е	**с**	к	а	н
	т	у	к	р	а	**н**			
			ү	р	д	**ә**	к		
с	ы	е	р	ч	ы	**к**			

-Ә хәзер укучылар менә бу шигырь юлларын тыңлап китегез әле,
Кышын бездә яшиләр ,...... ләр һәм чыпчыклар.Кроссвордтан шушы кош исемен таба алырсызмы икән?

****Физ.мин."Очты,очты "уены.***

5.Бүген без сезнең белән Гали Хуҗиның "Кошлар кайта" шигырен укырбыз.

-Автор турында белешмә.

* Гали Хуҗиев – татар шагыйре. Ул 1912 нче елның 17 нче октябрендә Апас районы Карамасар авылында туа. 1937-1941 нче елларда Казан дәүләт педагогика институтының кичке бүлегендә укый.Үзе теләп сугышка китә һәм фронт газетасында җаваплы сәркатип булып хезмәт итә.

Ул әдәбиятка утызынчы елларда килә.Аның "Шатлык" исемле беренче җыентыгы 1936 нчы елда басыла. Шуннан соң бик күп китаплары басыла. Шагыйрь 1966 нчы елның 13 нче октябрендә вафат була.

-Үрнәк уку (укытучының укуы).

-Сүзлек эше :

Канәфер- сирень;

Агыйдел- река Белая.
-Укучыларның укулары (хор белән уку, чылбырлап уку, аерым-аерым уку).
-Анализ.
*Шигырьдә язның нинди билгеләре күрсәтелә? Кышын кошларга яшәү җиңелме? Аларны ачлыктан коткару өчен безгә нишләргә кирәк?
6. Сүзләрдән җөмләләр төзү,аларны дәфтәрләргә язу.
*сыйлыйк,көнбагыш,белән,балан,миләш,Кошларны.
*авыр,кошларга,көне,Кыш.
*Тиздән ,җылы, кошлар, яктан,кайтырлар.
7. Логик мәсьәлә бирү.
*Бер-бер артлы казлар оча,
Уртада атлый берсе.
Алдагысына ияреп,
Титаклыйлар дүртесе.
Соңгы казның алдыннан
Дүрт каз киләдер атлап,
Ничә каз чишмә буена
Төшеп бара хисапла**.(Бишәү)**
*Өч бәбкәсен ияртеп,
Суда йөзә ана каз.
Әй,каңгылдый,кагына
Канат очларын юа.
Нидер исенә төшеп,
Нәниләрен ияртеп,
Ярга чыга ана каз.
Күлдә калды ничә каз**?(Берәү дә калмады).**
8. “Буталган хәрефләр “уены.
Ырлчгака **(карлыгач)**
Дәркү **(үрдәк)**
Кчүгәрне **(күгәрчен)**
Аргутй **(тургай)**
9.”Дөрес җавапны тап “ уены.
***Болар кышлаучы кошлар.Монда ялгыш бармы?**
1.Кугәрчен. 3.Саескан.
2.Чәүкә. ***4.Сыерчык.***
***Кайсы кош тынычлык символы?**
1.Карга. 3.Карлыгач.
2.Песнәк. ***4.Күгәрчен.***
***Кайсы кошны урман табибы диләр?**

1. Тукран. 3.Сыерчык.
2.Чәүкә. 4. Песнәк.

***Кайсы кош үзенең балаларын бер дә карамый?**

1.Сыерчык. 3.Кара карга.
2. Күке. 4. Песнәк.

***Кайсы кош йөзә belә?**

1.Кара карга. 3.Чыпчык.
2.Үрдәк. 4.Күке.

III. Йомгаклау.

1.Бәяләү этабы.

-Балалар ,без бүген нәрсә турында сөйләштек? Нәрсәләр белдек? Ниләр эшләдек?

(Укучыларның җаваплары)

-Укучылар,һәр кош үзенең көченнән килгәнчә урман һәм авыл хуҗалыгы өчен бик зур файда китерә,корткычлардан,пычранудан саклый.Матур сайраулары белән күңелебезне күтәрә. Шуңа күрә без дә аларга ярдәм итик, аларны саклыйк. Чәчәкле язны яраткан кебек,канатлы дусларыбызны да яратыйк.

Кошларга таш атма,
Баласын елатма.
Таш атма кошларга,атма син.
Кошлар бит- дусларың,
Буранлы кышларда,
Ярдәм ит, аларны сакла син.!

2.Билгеләр кую.

3.Өй эше. Шиг-нең 2 куплетын ятларга.